

Ortodoxia și Statul în România sub regimurile totalitare

Rezistența prin Biserică în Europa răsăriteană

Instaurarea guvernelor democrat-populare pe arcul cronologic al anilor 1944-1948 și a celor care au urmat, precum și transformarea statelor est-europene în sateliți statali și ideologici a influențat activitatea Bisericii ca actor național.

Intervenția bisericilor naționale-catolice în Ungaria, Cehoslovacia, Polonia și protestante (doar pentru statul ungar și cehoslovac), ortodoxe în Iugoslavia, Bulgaria, România - împotriva procesului de comunizare progresivă inițiat de Kremlin a fost consistentă, vizându-se evitarea “secularizării” vieții religioase și prezervarea dimensiunii “temporale” a Bisericii ca instituție. Revenirea la un mediu politic democratic a fost însoțită de un proces de posibilă recreștinare a societăților est-europene. Valențele temporale de activism politic ale Bisericii Catolice au fost atât de bine dimensionate, încât s-a vorbit în anii 1945-1946 de o veritabilă cruciadă anticomunistă în Estul Europei și “apărarea împotriva pericolului comunist”¹. Susținând această perspectivă, Jacques Maritain, ambasadorul francez la Sfântul Scaun arăta că: “Vaticanul a fost conducătorul societății civile în Europa de Est”¹.

Avansăm, aici și acum, ideea că procesul represiv declanșat într-o logică normativă sau abuzivă de statele estice comunizate se poate înscrie într-un registru totalitar. Argumente pentru această aserțiune ar fi ghidarea pozițiilor democrațiilor populare în problema religioasă spre lichidarea forțelor bisericești anticomuniste și controlul bisericilor naționale. Decelăm într-un cadru normativ, legi de interzicere a unor culte religioase, de secularizare și naționalizare a proprietăților ecleziastice, o atitudine dură împotriva Bisericii ca instituție și credincioșilor un discurs ateist anticlerical împotriva religiei, “opiumul popoarelor” (Marx). Contrar tot mai deselor afirmații apărute în câmpul istoriografic, noi susținem o acțiune de rezistență a bisericii ortodoxe răsăritene împotriva comunizării /sovietizării spațiului est-european.

Putem vorbi de o opoziție *instituționalizată* a ortodoxismului și una sectorializată pe *actori individuali* (patriarhi, episcopi, monahi). Astfel, într-o directivă a Patriarhiei Iugoslaviei din 1946 se spunea: “sau cu Roma, cu catolicismul, sau cu Moscova (ideologia bolșevică) și teoriile sale destructive și imorale”². Observăm că, după tradiționala tendință de apărare împotriva ofensivei catolice unul dintre centrele ortodoxismului condamnă agresiunea ideologică a Kremlinului. Pentru a ilustra această poziție combativă, putem să arătăm reacția vehementă a liderilor ortodocși sârbi împotriva condamnării la 11 octombrie anul 1946, într-un simulacru de proces, arhiepiscopului de Zagreb, monseniorul Stepinać (condamnat la 11 ani de muncă forțată). Discursul oficial al ortodoxiei române, bulgare, iugoslave se plasează pe coordonatele constatării gravității pericolului comunist împotriva “ordinii morale și sociale” și pentru “iluminarea spiritelor în lumina adevărului”.

Ceea ce încercăm să demonstrăm în acest studiu este faptul istoric al dirijării politicii religioase a guvernelor democrat-populare (1945-1948) de către Moscova, din perspectiva unor comandamente politico-ideologice. Această ipoteză de lucru poate fi demonstrată printr-o regresivitate istorică care se fundamentează pe materialul de arhivă

studiat de cercetători în arhivele ex-sovietice. Pentru a vedea cum s-a dezvoltat acest determinism ideologic în matricea politicii religioase a sateliților răsăriteni, considerăm necesar să evaluăm poziția regimului sovietic față de Biserica Ortodoxă Rusă.

Regimul sovietic, și mai ales dimensiunea sa stalinistă, a fost atras de conceptul “ingineriei sociale”, iar această construcție societală nu putea să nu interacționeze cu discursul teologic tradițional a cărui teză era “autocrație, ortodoxie, *narodnost*”. Concentrarea puterii statele și principiile partidului unic, caracteristice unei singure ideologii oficiale au configurat un puternic vector ateist și laicizant în societatea și mentalul colectiv ruse. Aceste direcții de strategie politică intrau în coliziune cu opțiunile fundamentale ale ortodoxismului rus, care prin scrisul lui Vladimir Soloviov criticase “patriotismul bolșevic zoologic”. În schimb, Berdiaev a insistat pe originile populare creștine asupra comunitarismului socialist.

Trebuie să semnalăm că liderii sovietici nu au fost influențați în raporturile cu religia (ca doctrină și componentă instituțională) de ideea gramsciană a alianței Partidului Comunist cu masele populare religioase³. În acest context, anticomunismul a devenit o bătălie religioasă de primă importanță care a avut o mobilizare de masă în lumea catolică și ortodoxă. Controlul U.R.S.S. asupra țărilor estice și persecuțiile religioase au condus la elaborarea de către Papa Pius al XI-lea a *Enciclicii asupra comunismului*, document care alături de scrisorile pastorale, directivele episcopilor și buletinele oficiale ilustrează spiritul de cruciadă în lupta lui “Christos împotriva Diavolului și a barbariei moscovite”. În acest sens într-un document papal din 1946, Suveranul Pontif a arătat etapele teroarei: “revoluția, violența, suprimarea tuturor libertăților, lupta de clasă, dictatura”. Analiza papală evocă “gigantesca mașină colectivistă” potrivit căreia “paradisul lui Marx apare ca un trist și ironic paradis, fără speranță în care totul este supus logicii materialismului și distrugerii tuturor religiilor [...] comunismul semnifică mizerie, sclavaj, regim polițienesc, câmp de concentrare, moarte”⁴.

Relația Stat-Biserică în spațiul sovietic

Revenind la regimul sovietic și politica sa ateocomunistă, trebuie să enumerăm câteva momente care au fost “copiate la indigo” de guvernele democrat-populare în perioada postbelică.

După Sinodul de la Karlovaț din anul 1920 au fost excomunicați marii gânditori mistici, Berdiaev și Bulgakov, patriarhul Tikhon a fost acuzat și arestat în anul 1922, sute de preoți uciși sau mutilați, mănăstirile și bisericile distruse sau închise, proprietățile bisericești secularizate. Mitropolitul Serghei, succesorul lui Tikhon a realizat un compromis istoric “Declarația de Loialitate” care a normalizat relația Stat-Biserică, promițându-se “credință Sovietelor și recunoașterea Rusiei Sovietice ca stat-mamă cetățenesc”. Deși persecuțiile religioase au continuat în anii '30, s-a constatat o resurrecție religioasă a intelectualilor din Rusia⁵.

Înfrângerile militare din 1941-1942 l-au făcut pe Stalin să facă mari concesii Bisericii, Serghei a fost numit patriarh și primit în vizită la Kremlin, transferându-se fostului periodic al Patriarhiei fondurile revistei “Bezbojnic” (“Ateul”). Emigrația ortodoxă rusă de la Karlovac (Iugoslavia) condusă de mitropolitul Anton (Khropovitsky) a sprijinit politica lui Hitler de distrugere a “regimului iudeo-masonic al U.R.S.S.”⁶.

Unii lideri ecleziști au revenit în Uniunea Sovietică și au colaborat cu regimul comunist, cazul mitropolitului Serafim de la Paris fiind elocvent. Un aspect interesant este acela că Biserica Ortodoxă Rusă a invocat solidaritatea slavă pentru apărarea “rodinei” (patria-mamă) împotriva agresiunii hitleriste. Regimul stalinist a speculat afirmația lui Dostoievski: “a fi rus înseamnă a fi ortodox”, dar această resurgență religioasă era controlată de N.K.V.D. În acest sens, elita politică sovietică s-a folosit de unele personalități din emigrația rusă de la Paris ca Alex. Kazem Bek (persan de origine), lider în anii '20 al organizației “Tinerii Ruși”, admirator al lui Stalin, “noul Bonaparte” și revenit în U.R.S.S. ca secretar al Patriarhului la sfârșitul anilor '40. Pe ansamblu reacțiile emigrației au fost dure la adresa politicii religioase a regimului, unii reprezentanți ca Ivan Solonevici scriind cărți critice cum ar fi *Rusia într-un lagăr de concentrare*, unde arăta că “cel mai consistent fascism este în Rusia”⁷. Represiunea stalinistă a atins și armata de eliberare rusă condusă de Vlasov, după cum se știe predat de Aliați la Praga sovieticilor (1945).

După cum sublinia C. Andriev în lucrarea sa *Vlasov and the Russian Movement Liberation*. exponenții drepte ruse și militarii aflați în Germania anilor 1941-1945 (atamanul Baidakalov, Teneserov, Poremski, de fapt lideri ai centrului berlinez al emigrației ruse - executați în anul 1949)⁸ afirmau: “religia va fi de o centrală importanță în viitoarea ordine cu o poziție dominantă a Bisericii Ortodoxe”.

Stalin a extins represiunea asupra cercurilor militare și politice ale emigrației ruse din Germania, dar și asupra iredentiștilor ucrainieni, dintre care mulți erau greco-catolici. Un impact deosebit în Occident a avut reîntoarcerea prizonierilor italieni la Cremona (27 decembrie anul 1947); după acest moment, oameni de stânga ca C. Monteferrato au devenit din “rusofili, anticomuniști și antibolșevici”. În continuare, ne propunem să analizăm sectorial politica religioasă a regimurilor estice sovietizate.

Înainte de a defalca pe state respectiva evaluare, credem că represiunea ridicată la rang de politică de stat a fost o constantă comună a acestor republici clientelare Moscovei.

În Albania, Enver Hodja a demarat din anul 1945 campania împotriva Bisericii, lansând primul program ateist militant. Demolarea bisericilor, moscheelor care aparțineau celor trei religii din Albania: ortodoxă, catolică, islamică au culminat cu arestarea episcopului ortodox de la Durrës. Campionul ateocomunismului din Albania a declanșat procesul de stalinizare, dizolvând structurile ecleziastice catolice, ortodoxe și musulmane ca urmare a indicațiilor Cominformului. Jdanov indica: “ascuțirea luptei ideologice, apărarea împotriva democrației pseudo-burgheze și agentului imperialist care este biserica”⁹.

După reintegrarea lor în spațiul imperial rus/sovietic republicile baltice au suferit un regim aspru de persecuții religioase. Lituania a ocupat un rol important în această campanie sistematică de eradicare a vieții religioase “prin poziția avansată a civilizației creștine catolice în Orient” și “rezistența națională și catolică împotriva sovietizării începute de Armata Roșie în iulie anul 1944”¹⁰.

Coborând pe scala geopolitică a Europei de Est, în Polonia situația mediilor și instituțiilor religioase este complexă, deoarece activismul politic și dimensiunea temporală a Bisericii Catolice erau tradiționale. Acordul din anul 1940 dintre cabinetul polonez din emigrație și guvernul sovietic, cunoscut sub numele de Tratatul Sikorski/Maiski, după numele premierului polonez din exil și al ambasadorului sovietic

de la Londra, arăta repunerea în drepturi a Bisericii Catolice și a preoților polonezi deportați în U.R.S.S. Litera acestui acord nu a fost respectată după război de guvernul stalinist al Comitetului de la Lublin, condus de Boleslav Bierut. Tribunalele militare ale Poloniei populare au condamnat între anii 1945-1949 mii de preoți în câmpul de internare de la Bereza, iar aceste acțiuni represive s-au făcut prin intermediul tribunalelor militare pe baza aplicării ordinelor primite de la Moscova de către mareșalul Konstantin Rokossovski (polonez de origine), devenit în anul 1948, ministru al Apărării.

De asemenea, în anul 1947, printr-un ordin al Șefului Securității de Stat, Iosef Rozonski, o serie de preoți au fost închiși ca deținuți politici sub acuzarea de a fi “agenți imperialiști”ⁱⁱ. Ca o exemplificare a acestui ordin, Wiczyzstan Moczar, șeful Securității din Łódź între anii 1945-1948, a arestat pe episcopul de Łódź, ca urmare a scrisorii acestuia către episcopii germani, unde se amintea de lupta comună “împotriva anticriștilor naziști și bolșevici”.

Executarea de către comuniștii polonezi a comenzilor primite de la Stalin, arată după remarca stalinistului Roman Werfel, “galicanismul P.C. Polonez”¹¹, prin comparație cu fidelitatea bisericii galicane față de Vatican în Evul Mediu. Regimul stalinist din Polonia a încercat minarea autorității Bisericii Catolice prin crearea în 1945 a P.A.X. (Organizația catolicilor laici) condusă de Boleslaw Piasecki, cu obiectivul de a dezorganiza structurile catolice.

Religia comunistă a Europei de Est

Simbolul rezistenței împotriva abuzurilor comuniste a fost reprezentat de cardinalul Wyszyński devenit primat al Poloniei în anul 1948. Închis în anul 1953 sub acuzația de spionaj, prelatul polonez a interzis participarea demnitarilor Bisericii la ceremoniile oficiale, datorită numărului mare de arestări ale preoților cu vederi anticomuniste. Penetrația ateismului a fost intensificată la nivelul mentalului colectiv, încercându-se modificarea suportului axiologic al societății poloneze, ilustrativ pentru violentarea individuală a personalității fiind motto-ul de pe uriașa statuie de bronz a muncitorului: “Religia mea este comunismul.” E. Zhukov, expert al Centralei Cominformului în “câmpul imperialist antidemocratic”, recomanda elitei politico-decizionale a regimurilor staliniste est-europene “o rezistență împotriva planurilor de expansiune în domeniile politic, social, religios”ⁱⁱⁱ. Obedienței comuniști polonezi au dat o replică dură factorilor de decizie ecleziști cu ocazia milenarului Varșoviei în 1946. Liderii comuniști (reprezentanți ai Comitetului de la Lublin, organism executiv prosovietic) din guvernul condus de liderul exilului, Mikolajczyk au oprit manifestațiile catolice de la Chestochova, conduse de primatul Wyszyński (1901-1981) prin intervenția ORMO (corpul de voluntari ai miliției comuniste). Simbolul rezistenței anticomuniste, cardinalul Wyszyński a informat democrațiile occidentale despre naționalizarea între anii 1947-1948 a stabilimentelor, fermelor, ospiciilor Bisericii Catolice.

Enumerând momentele de represiune ale regimului polonez, putem diagnostica un activism politic al Bisericii Catolice din Polonia pe o filieră tradițională consacrată în timpul luptei pentru eliberare și unitate națională. Încercând să evaluăm corect adevărul istoric, vom analiza politica religioasă în Cehoslovacia prin marcarea pozițiilor a doi poli politici reprezentați de forțele democratice din exil conduse de Eduard Beneš, președinte

al Republicii Cehoslovace între anii 1945-1948 și Partidul Comunist Cehoslovac condus de Rudolf Slanski, prim-secretar între anii 1945-1951, Klement Gottwald și Antonin Novotny. Beneš a semnat un decret prin care erau pedepsiți partizanii și simpatizanții regimului monseniorului Tiso care consacrase Slovacia ca entitate statală independentă prin Acordul de la München și “lovitura de la Praga” (1938-1939). Sub acuzația de “fasciști” s-a urmărit decapitarea opoziției anticomuniste din Slovacia unde viitorul secretar al P.C. Cehoslovac, Gustav Husak (slovac de origine) s-a remarcat în mod deosebit.

Cehoslovacia a cunoscut prin poziția elitei intelectuale o “etică protestantă” în ceea ce privește reacția colectivă, iar societatea civilă cehoslovacă nu a fost dominată de Biserică, cum a fost cazul în Polonia. Credem că eroarea săvârșită de președintele Beneš în problema Decretului 118 privind expulzarea germanilor sudeți (aprobată de comisia Aliată de Control (Sovietică), dar propus Conferinței de la Potsdam), are și implicații socio-religioase. Măsura normativă respectivă a fost aprobată de Comisa Aliată de Control (Sovietică) dar la Conferința de la Potsdam, din iulie anul 1945, aceasta a fost propusă de partea cehă, aspect recunoscut și de analiștii cehi. După primul război mondial, în Federația Cehoslovacă prin prisma repartiției religioase, cehii aparțineau în mare măsură cultului protestant, iar slovacii depindeau juridic de Vatican.

Minoritatea sudeată era integrată grupurilor catolice din sudul Germaniei, Bavaria, în special; prin actul de expulzare, Biserica Catolică Sudeată fiind deposedată de proprietăți importante în orașele Käsarck, Leibnitz, Olmütz. Recent, în anul 1993, Curtea Constituțională cehă a anulat Decretul de expulzare, dar retrocedarea bunurilor minorității și Bisericii sudeate a rămas încă în suspensie generând fricțiuni în raporturile ceho-germane.

Sunt interesante reacțiile oficiale ale liderilor politici cehi și germani pe marginea retrocedării bunurilor comunității sudeate de către tânărul stat ceh. Președintele Republicii Cehe, Vaclav Havel a respins pretențiile prelaților sudeți “considerând că nu mai trebuie readuse în actualitate problemele trecutului”. Titularul diplomației germane, Klaus Kinkel nu a făcut nici un comentariu oficial cu privire la Acordul de la Potsdam, act interaliat care a legalizat juridic expulzarea germanilor sudeți.

Poziția actorilor “Marii Alianțe” din timpul celui de-al doilea Război Mondial, S.U.A., U.R.S.S. și Marea Britanie a fost reliefată de declarațiile ambasadelor americană, britanică și rusă la Praga (1996), unde s-a făcut publică aprecierea țărilor lor față de Acordul de la Postdam, arătând că acesta este încă viabil.

Ministrul de Externe, slovacul Vladimir Clementis a avut acuze dure la adresa preoților catolici “colaboratori intimi” cu regimul monseniorului Tiso aflat la putere în timpul celui de-al II-lea Război Mondial. Ca urmare a indicațiilor primite de la Moscova, secretarul general al Partidului Comunist Cehoslovac, Klement Gottwald a emis o dispoziție de confiscare a proprietăților bisericilor construite de emigrația rusă și protejate de statul cehoslovac în perioada interbelică (de exemplu Biserica Rusă de la Marienbad). După lovitura comunistă de stat din februarie 1948, Klement Gottwald, primul secretar al PC Cehoslovac a declarat la 10 martie în Adunarea Națională Constituantă: “Voi, milioane și milioane de oameni simpli de la sate și orașe, trebuie să vă salvați țara de o altă bătălie de la Lipony și de o altă înfrângere de la Muntele Alb. În aceste zile, Liga Baronilor a fost zdrobită și în toate problemele națiunii și statului, voi sunteți

descendenții taboriților reali (tabăra eretică anticatolică), succesorii lui Jan Zižka din Tarcnov, Prokop cel Mare, Rohac din Auba ce vor avea cuvântul decisiv.”

Acest apel la tradițiile religioase ale luptei de emancipare națională, din timpul războiului husit (sec. XVI) și al Războiului de 30 de ani, s-a dorit un discurs legitimant pentru noua putere comunistă. În iunie anul 1948, guvernul comunist Gorttwald a dizolvat importante partide politice democratice: Partidul Popular Catolic și Partidul Democratic Slovac. Cazul Iugoslaviei este mai specific datorită antagonismelor etnico-religioase dintre croați și sârbi. Liderul comunist Tito acuza Vaticanul în 1930 de catolicizarea sârbilor prin Concordatul încheiat și “ură împotriva slavilor și ortodoxiei” deși, în anul 1934, la recomandarea Romei, Iosip “Brox” a întrerupt canalul de legătură dintre Comintern și ustașii din emigrație (pe linie teroristă).

După război, revenirea la un climat democratic prin guvernul condus de liderul din exil, Subasič a fost obstrucționată de reacții adverse ale instituțiilor religioase conducătoare, Biserica Ortodoxă Sârbă și Biserica Catolică Croată. Astfel, venerabilul episcop de Ljubliana, Anton Jeglič a condamnat excesele cetnicilor generalului Draza Mihailovici (judecat și executat în 1946) propunând “spânzurarea sârbilor de copaci”. Biserica Ortodoxă Sârbă a acuzat în termeni vehemenți ofensiva politică a catolicismului: “Vaticanul a pierdut în relațiile cu Iugoslavia, fiindcă lucrează cu toate forțele la determinarea politicii clericale, îndoctrinarea preoților și ustașilor ca expresie a șovinismului croat care urmărește distrugerea Iugoslaviei.” Istoricul sârb, Milorad Ekmečić afirmă că: “Federația Iugoslavă a fost minată de autoritatea bisericii catolice care a susținut separatismul croat și sloven și a contribuit la decăderea sentimentului religios la slavii sudici”¹².

Considerăm că Biserica Catolică în Iugoslavia a avut un discurs anticomunist care nu viza dezagregarea statală, sprijinul Vaticanului pentru independența Croației și Sloveniei fiind puternic doar după sfârșitul Războiului Rece. Autoritățile titoiste au inițiat din anul 1946 un amplu complex de represiune împotriva forțelor bisericești catolice. Procesul monseniorului Stepinač a stat mărturie pentru aserțiunea de mai sus, arhiepiscopul de Zagreb fiind acuzat de colaboraționism cu regimul Ante Pavelić.

Deși unii autori (Xavier de Montclos) cred că a existat un “totalitarism catolic în Croația”, credem că implicarea bisericii catolice croate în represiunea regimului ustaș a fost minoră, datorită liniei temporale de neutralitate politică a Vaticanului. Liderii ortodocși sârbi, în frunte cu patriarhul Gherman au condamnat, din solidaritate ecleziastică, procesul intentat cardinalului Stepinač. Abuzurile comuniste împotriva Bisericii catolice au generat o comparație clasică între Iugoslavia din 1946 și Spania anului 1936.

Reacțiile celor două lumi – apuseană și răsăriteană

Relevante ni se par reacțiile diplomatice occidentale și sovietice față de sovietizarea și ateizarea Europei de Est. Astfel, la 3 iunie 1946, reprezentantul președintelui S.U.A., Myron Taylor scria după o audiență la Pius al XII-lea: “Noi vorbim de situația actuală a României, Greciei, Cehoslovaciei și Poloniei și cerem Sanctității Voastre să dea o declarație secretă relativă la situația religioasă a acestor popoare fondată pe informațiile pe care le dețineți”^{iv}. Din Washington, ambasadorul francez Henri Bonnet

semnala interesul Vaticanului pentru libertatea religioasă a bisericilor (nu numai a Bisericii Catolice). După cum reiese din documentele sovietice recent cercetate, ofițerii și regimul de ocupație al Armatei Roșii “au bolșevizat zona pentru că a fost singura soluție pe care ei o cunoșteau despre organizarea societății”¹³.

Surprinzător, după studiul arhivelor Kremlinului, istoricii ruși indică un model de abordare legitimist și circumscris “realismului politic”, atunci când se referă la sovietizarea /comunizarea Europei de Est. Vladimir Pechatnov, diplomat și istoric susține că S.U.A., Marea Britanie și Uniunea Sovietică ar fi continuat alianța din timpul războiului “prin împărțirea lumii în sfere de influență”¹⁴. Analistul rus arată într-o recentă lucrare din 1995 *Cei trei mari după al II-lea război mondial* că, în termeni generali, sfera sovietică înseamnă dominația geostrategică și geopolitică tradițională și nu sovietizarea zonei de referință (în cazul nostru, Europa de Est). De asemenea, istoricii Vladislav Zubok și Constantin Pleshakov într-o carte recentă, afirmă că “Stalin și colaboratorii săi au definit Estul (Europei) ca sferă “naturală de interese”¹⁵, în special dintr-o perspectivă de abordare geopolitică.

Biserica, indiferent de rit, ca actor instituțional în Europa de Est a avut o implicare activă la nivel politic în anii 1946-1948, perioadă de creare a “dominioanelor” sovietizate și declanșarea unei ateizări forțate în Europa Centrală și de Est. Biserica Evanghelică Germană (E.K.D.) a adoptat în octombrie 1945, la Stuttgart o declarație de culpabilizare a tuturor germanilor pentru exterminarea evreilor de către Hitler. Totuși, putem remarca o fractură în dialogul ecumenic Vest (catolicism/ protestantism) Est (ortodoxism) determinat de ingerințele ideologice ale regimului sovietic de ocupație în viața politică, instituțională a actorilor statali estici.

În ianuarie anul 1946, Patriarhul Moscovei a refuzat să primească o delegație a Consiliului Ecumenic al Bisericilor formată din: arhiepiscopul luteran de Uppsala, arhiepiscopul anglican de York și președintele Federației Bisericilor Protestante elvețiene. De remarcat și absența bisericilor ortodoxe din U.R.S.S., și teritoriile ocupate de Armata Roșie la forumul interconfesional de la Geneva din anul 1946.

Biserica Ortodoxă Română care este acuzată astăzi de unii analiști de “fundamentalism ortodox “în pofida opresiunii ideologice din perioada “copilăriei comunismului” (1944-1947), a trimis un arhimandrit la reuniunea Consiliului Ecumenic Mondial. Alături de ierarhul ortodox român, din Europa de Est, la Geneva a fost prezent doar un reprezentant al bisericilor germane din zona ocupată, alături de grecii și rușii ortodocși emigrați. În condițiile prigoanei comuniste ce se prolifera, unii teologi și oameni ai Bisericii ca cehul Jan Jzomadka (care a revenit din S.U.A. în Cehoslovacia), sau germanul Niemöller au luptat împotriva ingerințelor ideologice ale comuniștilor locali sau ale celor de la Kremlin. Deși consiliul Ecumenic Mondial era considerat un “centru de influență imperialist”, Patriarhia română a acceptat ajutorul pentru 3000 de preoți reveniți din zona de ocupație sovietică. Sintetizând ipotezele de lucru pe care le-am angajat în expunerea noastră, putem concluziona că, politica religioasă a democrațiilor populare are un aspect unitar, determinat de dirijismul ideologic al Moscovei.

Reacțiile naționale ale bisericilor la procesul de ateizare au fost contracarate de noile sisteme totalitare bazate pe binomul stat/partid unic, dar după așa cum am arătat, credem că instituția religioasă a rămas nucleul societății civile a Europei de Est în perioada “copilăriei comunismului” (1944-1947).

Despre Biserica Ortodoxă Română și martirii creștini ai prigoanei comuniste

Dacă până acum am dorit să prezentăm tragedia bisericii din acele vremuri într-un context mult mai amplu, adică internațional, pentru a înțelege mai bine cu ce s-a confruntat ea atunci, atât în alte țări creștine și ortodoxe din spațiul sovietic, (cât mai ales la noi), vom continua acum cu enunțarea și evocarea propriilor noastre drame și tragedii, dar care nu puteau fi scose ori abstractizate din contextul acesta transnațional, de care avea parte întreaga Europă, estică sau răsăriteană.

Așadar, închiși fiind, torturați, înfometați, spânzurați, înjunghiați, împușcați, ucisi prin înghețare sau îngropați de viu, batjocoriți până la dezumanizare, acestea fiind doar câteva dintre metodele experimentului anticreștin prin care sute și mii de martiri ai lui Iisus Hristos și-au sacrificat viața în perioada comunistă. La optusprezece ani de la încheierea unuia din ciclurile opresiunii, martiriul acestora este încă puțin cunoscut. După cum constată și "Societatea academică pentru adevărul istoric", un grup universitar constituit după prezentarea Raportului Tismaneanu, astăzi se vorbește extrem de mult despre disidență fără o zi de închisoare, eludându-se sacrificiul sutelor de mii de deținuți cu adevărat anti-comuniști. Lucrarea din care redăm mai jos câteva extrase, a fost lansată la Patriarhia Română în Săptămâna Mare (parcă nu întâmplător) și relevă adevărul caracter al regimului comunist: de sistem supranațional, anticreștin, antiuman, impus popoarelor prin forța militară a imperiului sovietic și prin forța ideologic-represivă a internaționalelor comuniste. Acestui monstru i s-au opus destui preoți și episcopi, monahi și teologi, militari și studenți, luptători anticomuniști ori simpli țărani. Despre martiriul lor scriu autorii volumului *"Martiri pentru Hristos din Romania, in perioada regimului comunist"*.

Impunerea regimului comunist de sorginte sovietică, în anul 1945, a adus după sine restricționarea drastică a libertății religioase din Romania. Noul cadru juridic și de exercitare a misiunii bisericesti din Romania era preluat după modelul sovietic cristalizat în timpul războiului de apărare a patriei. Atunci când Stalin i-a chemat pe ierarhii ortodocși care au supraviețuit gulagului sovietic și i-a repus în posturile ocupate odinioară, cu rolul declarat de a susține moral și chiar material războiul împotriva Germaniei naziste, lumea liberă asistă la o schimbare fundamentală în relația dintre regimul comunist și Biserica Ortodoxă Rusă. Reacția imediată a celor din lumea liberă a fost desigur, negativă, susținându-se ideea că, ar fi vorba de o Biserică "comunizată" de Stalin, un fel de marionetă, prin care acesta arăta Occidentului că în URSS se respectă libertatea religioasă. Obiectiv vorbind, însă, situația relației dintre cele două puteri chiar se schimbase. Pentru Biserică însemna minimum de existență, într-o societate care îl nega pe Dumnezeu și propaga în mod vădit ateismul. Pentru regimul sovietic însemna un nou instrument de control și manipulare, în interesele dictate de Partidul Comunist, atât pe plan intern, cât și extern. În felul acesta, Biserica putea fi mai ușor compromisă în ochii credincioșilor, iar, pe măsură ce socialismul se construia, aceasta urmă să dispară ca instituție, considerată o carie a lumii comuniste, așa după cum am precizat și în paginile anterioare. Însă, prin existența ei, a dogmei și a misiunii sale, Biserica întemeiată de

Mântuitorul Iisus Hristos constituia o piedică serioasă pentru regimul comunist, cu binecunoscuta sa ideologie atee, potrivit căreia "religia este un opiu al popoarelor".

În cazul *Bisericii Ortodoxe Române*, trebuie spus că, în perioada interbelică, s-a manifestat deschis împotriva persecuției religioase din Rusia sovietică. În luna martie anul 1930, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române dădea o circulară prin care cerea slujitorilor și credincioșilor ei să înalțe rugăciuni către Dumnezeu, pentru creștinii prizonieri peste Nistru, în această inițiativă fiind angrenate și societățile preoțești, asociațiile religioase, pentru susținerea de conferințe publice. Era modelul sovietic, implementat prin ARLUS...

Instalarea regimului comunist, prin impunerea guvernului dr. Petru Groza (6 martie anul 1945), găsea Biserica Ortodoxă Română într-o poziție defensivă. Cunoscându-i trecutul anticomunist interbelic, noul regim politic întâmpina probleme în ceea ce privește acomodarea Bisericii cu modelul sovietic, ce trebuia preluat și aplicat în cele mai mici detalii. În primul rând, era nevoie de schimbarea tabloului format în perioada interbelică. Printr-o abilă propagandă comunistă, imaginea negativă a regimului sovietic față de Biserica Ortodoxă Rusă era contrazisă total în nenumăratele discursuri ținute de politicienii aduși de noile vremuri, în articolele și întrunirile politice cu iz cultural, de apropiere de Uniunea Sovietică, cum era, de pildă, "Asociația Română pentru strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică" (ARLUS). În planul comuniștilor români, dictat de Moscova, era nevoie de o apropiere sinceră față de marele prieten de la Răsărit.

Redeschiderea lagărelor și crucea Patriarhului Justinian al Bisericii Ortodoxe Române

Imediat după instalarea guvernului Groza, lagărele inițiate odinioară de regele Carol al II-lea erau acum redeschise, iar altele nou amenajate, la Targu Jiu, Caracal, Lugoj sau Slobozia. Intimidările erau un alt mijloc de exercitare a autorității regimului secular în problemele Bisericii. Ori, acestea se puteau face fie prin arestări, cum s-a procedat în timpul alegerilor din noiembrie 1946, fie pe fondul procesului intentat lui Iuliu Maniu, în anul 1947, atunci când majoritatea slujitorilor ortodocși au refuzat să-l înfiereze de la altar pe fostul șef al țărăniștilor români.

Instalarea definitivă a regimului comunist în anul 1948 aducea după sine atentarea gravă la poziția Bisericii Ortodoxe Române. Practic, Biserica are două istorii: una croită de potențaii vremii, iar alta care se dezvoltă abia acum, prin documentele cercetate de istorici. De exemplu, prin atitudinea sa, Patriarhul Justinian Marina poate fi considerat un slujitor care a înțeles că trebuie să-și ducă crucea până la capăt. S-a folosit de poziția sa și de prietenia cu Dej, pentru a se împotrivi imixtiunilor politicului în treburile bisericești, apoi s-a debarasat de potrivnicii care puteau aduce rău Bisericii, uneori căzând în capcana compromisului, dar a scos instituția pe care o conducea din conul de umbră impus de comuniști. A căzut în capcana compromisului, ca urmare a presiunilor foarte mari de moment, în speranța unei apropiate eliberări de sub comunism.

Ana Pauker scoate religia din școlile românești

Atunci când Religia a fost scoasă din școlile de stat (august 1948), Patriarhul Justinian, cu ajutorul ierarhilor (între care la loc de frunte și de cinste s-a numărat Episcopul de pie memorie și recunoștință Nicolae Popoviciu al Oradiei), a inițiat proiectul de catehizare a copiilor și tinerilor în biserici, însă a fost blocat de Securitate și de Ministerul Cultelor, la cererea liderilor comuniști Ana Pauker și Vasile Luca. Toate inițiativele ulterioare ale Patriarhului Justinian sau ale diferiților factori din conducerea bisericească pentru educarea tineretului în biserici au fost sortite eșecului, Ministerul cultelor având permanent sub observație această problemă.

De asemenea, pentru un control mai riguros asupra unei părți a credincioșilor creștini din Ardeal, regimul comunist a trecut la campania de readucere a greco-catolicilor la Ortodoxie. S-a urmarit îndeaproape scenariul ucrainean din anul 1946, statul comunist fiind artizanul acestei mutații religioase, printr-o abilă campanie în presă, intimidări, folosirea represiunii chiar, dar mai ales prin specularea sensibilităților responsabililor din Biserica Ortodoxă Română. Modul de desfășurare a acestei campanii, pe lângă reacțiile negative evidente care au apărut, a fost dezavuată de unii ierarhi ortodocși, precum Patriarhul Justinian Marina, dar mai ales de Nicolae Bălan și Nicolae Popoviciu, care nu au acceptat să participe la unele evenimente consumate în perioada septembrie-decembrie anul 1948, ci doar la cele cu caracter ceremonial. Inițiativa Statului a fost desăvârșită la 1 decembrie anul 1948, atunci când, în Monitorul oficial, s-a publicat legea de desființare a Bisericii Greco-catolice.

Valurile de represiune și rezistență anticomunistă din România

Frecventelor opoziții ale Sinodului, partidul le-a răspuns cu valuri de represiune, cum a fost cel din noaptea praznicului "Adormirii Maicii Domnului" din anul 1952, printr-un simplu ordin de cabinet al Ministrului Afacerilor Interne (ord. 410/1952). Atunci, sute de preoți care au avut funcții de decizie în instituțiile Bisericii au fost reținuți, anchetați și trimiși la Canal, în înjositoarea "brigadă a hoților". Alți slujitori au fost arestați doar pentru faptul că erau etichetați "chiaburi" de către organele locale de partid, iar o categorie aparte a fost reprezentată de cei care au sprijinit rezistența armată anticomunistă din munți. Totodată, putem afirma că valurile de represiune se declanșau pe fondul consolidării autorității Partidului Comunist în Stat, după "demascarea" deviaționiștilor din anul 1952, ori după evenimentele de la Budapesta din anul 1956 și retragerea trupelor sovietice în anul 1958. Acuzațiile ce li se aduceau clericilor erau încadrate în mai vechiul Cod penal al regelui Carol al II-lea, din 1936, cu celebrul articol 209 ("uneltire contra ordinii sociale") dedicat legionarilor, dar și în alte legi, precum Decretul regal 856/1938, privitor la "siguranța în Stat". Ulterior, în anii '50, comuniștii aveau să mai adauge articolul 193, pentru faptele, considerate penale, săvârșite înainte de 23 august anul 1944, cu sintagma "activitate intensă contra clasei muncitoare". Faptele penale încadrate la acest articol erau, de exemplu, ținerea și publicarea de conferințe, articole, studii și alte lucrări, care arătau adevărata față a comunismului din Rusia interbelică.

Prigoana și întoarcerea la catacombele primelor veacuri creștine

În închisorile comuniste, viața religioasă a dobândit un aspect de catacombă. Nenumarate sunt mărturiile care conturează veritabile momente de trăire creștină, atunci când slujitori ai altarului săvârșeau slujbe, încurajându-i și dându-le încredere în ajutorul divin colegilor de suferință. Cu toate torturile orchestrate de oamenii regimului, cum a fost în "experimentul Pitești", temnița comunistă a reprezentat locul în care multe suflete au cunoscut transformarea spirituală și apropierea de Domnul Iisus Hristos, creând modele pentru creștinismul contemporan.

Această represiune împotriva slujitorilor Bisericii lui Iisus Hristos era de fapt o nouă persecuție, o revenire la vremurile de prigoană din vremea Imperiului roman. Se foloseau aceleași denunțuri plătite, unele anonime, ale așa-numiților "turnători" la Securitate. Deoarece preoții refuzau să susțină inițiativele Partidului Comunist cu privire la muncile agricole în zilele de sărbătoare ori la strângerea cotelor - precum jertfele ce trebuiau aduse odinioară împăratului - aceștia erau considerați "dușmani ai poporului" și tratați ca cetățeni inferiori, copiii lor având mult de suferit. Ineficiența economiei și agriculturii socialiste era imputată preoților și credincioșilor, considerați "sabotori" în aplicarea directivelor date de partidul-stat, așa cum creștinii primelor veacuri erau considerați vinovați pentru răul care se abătea asupra imperiului, ca pedeapsă de la zeități.

"Uneltitorii legionari" din spațiul românesc

Preoții de mir și credincioșii nu reprezentau singurele impedimente ale Bisericii pentru regimul de tip sovietic. Monahismul ortodox constituia un obstacol serios pentru construirea socialismului în România. Pentru comuniști, monahii trebuiau compromiși, iar mănăstirile desființate, astfel încât să nu mai existe focare de misticism și pelerinaje ale credincioșilor, organizate, de multe ori, cu girul episcopilor.

Refuzul Patriarhului Justinian Marina de a accepta planul de reformare a monahismului, adus în Sfântul Sinod de reprezentanții puterii seculare, cu toate presiunile exercitate asupra sa, a determinat autoritățile să recurgă la un alt val de arestări. În perioada 1958-1959, au fost arestați cei din jurul Patriarhului, slujitori considerați de încredere, teologi, dar și mulți preoți care "unelteau" împotriva regimului. Au fost formate loturi de "uneltitori", precum "Rugul Aprins", "Văforata", sau lotul preoților de la Episcopia Aradului. Acești clerici au fost "demascați" că "ascultau posturile străine de radio", comentând negativ, că țineau "ședințe legionare" în care educau tinerii etc. simpla calitate de a fi credincios sau teolog însemna, pentru torționarii regimului comunist, a fi legionar, după cum i s-a imputat profesorului Teodor M. Popescu, în ancheta de la Securitate: "Ești legionar pentru că ești teolog și, fiind teolog, ești anticomunist, iar a fi anticomunist înseamnă a fi legionar". Pentru aceste "culpe" s-au dat pedepse grele, între 10-25 ani de temniță grea. Aceste detenții, totuși, nu au durat până la expirarea pedepselor, deoarece, în perioada 1963-1964, statul comunist, în dorința de a adopta o destindere pe plan internațional, i-a grațiat pe toți deținuții politici; după ce acesta încercase să-i reeduce, pentru lumea socialistă care apăruse între timp. Cu toată opoziția unor ierarhi, monahismul a cunoscut o severă diminuare, ca urmare a aplicării de la o eparhie la alta a Decretului 410/1959, adoptat de către Marea Adunare Națională în anul 1959. Această transformare profundă a monahismului ortodox era a doua în istoria Bisericii, după cea din timpul domniei lui Cuza.

De represiune nu a fost ferit nici Patriarhul Justinian, care a cunoscut un scurt domiciliu obligatoriu la Dragoslavele și doua încercări de otrăvire orchestrate de autorități, potrivit celor spuse de marele duhovnic ortodox român, Părintele Cleopa Ilie. De altfel, metodele represive ale regimului comunist aveau să fie resimțite și de Mitropolitul Sebastian Rusan al Moldovei, finul lui Petru Groza și, se pare, de Episcopul Andrei Magieru al Aradului, ori Nicolae Popoviciu al Oradiei.

Crimele din Basarabia

Un caz aparte al istoriei bisericești recente a României este cel al Basarabiei și Bucovinei de nord. După cedarea nelegitimă a celor două provincii, în vara anului 1940, ca urmare a presiunii sovietice, viața religioasă de peste Prut a cunoscut o prigoană greu de imaginat, asemănătoare cu cea desfășurată în Rusia interbelică. La sosirea trupelor sovietice, cu sprijinul comitetelor de primire, preoții au fost persecutați cu atâta brutalitate, încât imaginile sinistre îl trimiteau pe privitor la epoca persecuțiilor păgâne din primele secole creștine. Alții au fost arestați, anchetați de NKVD, apoi uciși, după mutarea lor în imperiul sovietic. În stadiul actual al cercetărilor putem spune că aproape 50 de slujitori ai altarului au cunoscut moartea mucenicească numai în perioada ocupației sovietice de un an de zile, în acest spațiu vitregit de evenimentele istoriei. Bisericele au fost pângărite, jefuite și chiar transformate în grajduri, depozite sau închise. S-au fixat biruri pentru funcționarea lăcașurilor de cult, pe care credincioșii le achitau sovietelor, pentru a se ruga în continuare lui Dumnezeu.

După revenirea autorităților române, lăcașurile de cult au fost refăcute, iar preoții reinstalați în posturile lor. Însă, precum se știe, prigoana a fost declanșată din nou, după 1944, când trupele sovietice au reocupat cele două provincii românești. În cele ce urmează amintim și evocăm doar pe câțiva dintre cei care au suferit în urma instaurării acestui regim totalitar, ateopăgân, după cum urmează:

RUSAN, Sebastian (născut în 1884, la Secășel, jud. Târnava Mică; decedat în anul 1956, la București; confesiunea: ortodoxă; profesia: mitropolit; domiciliul: Iași)

DANIIL Sandu Tudor (Teodorescu Alexandru-nume real), (născut în anul 1896 la București; decedat în anul 1962 la Penitenciarul Aiud; confesiunea: ortodoxă; profesia: ziarist, ieroschimonah; domiciliul: Schitul Rarău, jud. Suceava). Părintele Daniil de la Rarău se impune celor de azi prin opera și activitatea sa pe tărâm religios, dar și prin biografia sa, paradoxală, plină de evenimente remarcabile, dar care ascunde în spatele diversității constanta unui caracter ferm, nedispus la compromisuri, aflat mereu în căutarea Adevărului. În anul 1929 el face o călătorie la Muntele Athos, unde a stat câteva luni. Pentru o scurtă perioadă, în luna noiembrie anul 1942, este arestat pentru vechile sale convingeri de stângă, pentru a fi trimis în lagărul de la Târgu Jiu, dar este rapid eliberat. Demobilizat în anul 1944, Sandu Tudor hotărăște să înceapă o viață nouă, găsindu-și refugiul spiritual la Mănăstirea Antim. Aici, el este unul din principalii inițiatori ai asociației "Rugul Aprins", întâlnire considerată de unii exegeți unică între intelectualii români ai veacului și Biserica Ortodoxă. La sfârșitul lunii iunie 1948, a fost ridicat de către Securitate pentru pretinse ilegalități făcute pe frontul din est, Sandu Tudor fiind condamnat la doi ani de închisoare într-un proces în care s-a comportat cu mult curaj.

Eliberat în anul 1952, el se reîntoarce în rîndurile monahilor la mănăstirea Sihastria Neamțului, devenind ieroschimonahul Daniil Tudor. A fost arestat din nou în noaptea de 13 spre 14 iunie 1958, împreună cu alte 15 persoane care vor forma lotul "Teodorescu Alex și alții". Sandu Tudor este acuzat inițial pentru săvârșirea infracțiunii de "uneltire contra ordinii sociale". Pentru a afla date suplimentare, anchetatorii îi introduc în celula un informator care dă mai multe note referitoare la atitudinea Părintelui Daniil. Pe 22 iulie are loc marea lovitură pentru Sandu Tudor. Văzând că nu pot scoate nimic de la el, anchetatorii hotărăsc să treacă la demascarea prin confruntare. Considerând aceste lucruri insuficiente, anchetatorii răscolesc în biblioteci și descoperă articolele anticomuniste ale lui Sandu Tudor. Este învinuit de "activitate intensă împotriva clasei muncitoare". Pe baza slabului material probatoriu strâns, Sandu Tudor a fost acuzat de "activitate ostilă clasei muncitoare și de susținere a fascismului, de "organizare a unei activități contrarevoluționare în cadrul asociației "Rugul Aprins" în perioada anilor 1945-1948". Fiind considerat liderul grupului, el a fost condamnat la 25 ani "temniță grea", pentru "uneltire contra ordinii sociale" și 15 ani de "detențiune riguroasă", pentru "activitate intensă contra ordinii sociale".

Puținele mărturii păstrate arăta că era atât de reumatic, încat trebuia transportat cu pătura. Pe 16 noiembrie 1962, Părintele Daniil a trecut la Domnul. Cauza morții: "hemoragie cerebrală". Locul unde a fost înmormântat nu se cunoaște nici până azi.

GHIKA Vladimir (născut în anul 1873 la Constantinopol, Turcia; decedat în anul 1954 la Penitenciarul Jilava; confesiunea: romano-catolică; profesia: preot; domiciliul: București). Vladimir Ghika a studiat la Școala de Științe Politice din Paris (1893-1895), iar după alți trei ani de studii în România, a urmat cursurile de Filosofie Scolastică și Teologie la Roma și Salonic. A desfășurat o intensă activitate diplomatică, culturală și religioasă la Roma și Paris unde a și fost hirotonit preot, la 7 octombrie 1923. Cercetările istorice recente demonstrează faptul că Monseniorul Vladimir Ghika a stat în atenția serviciilor de informații comuniste românești încă din anul 1945, care l-au trecut pe lista prioritară de urmăriți. De altfel, notele informative ale acestor servicii îl catalogau drept un potențial pericol la adresa noului regim, ca urmare a călătoriilor sale efectuate în Ardeal, unde era legătura dintre Nunțiatuara Apostolică și parohiile catolice de acolo, prin apelurile la unitate între catolici și ortodocși, lansate în acea perioadă, prin colaborarea sa cu ASTRU (Asociația Studenților Români Uniți). La 18 noiembrie anul 1952, în drum spre locuința unui bolnav, a fost arestat de Securitate și dus la închisoarea Uranus din București, alături de alte 20 de persoane, preoți, călugărițe și laici. După un an de anchetă, a fost acuzat de "trădare" și "spionaj în favoarea Vaticanului" și deferit Tribunalului Militar din București, care l-a condamnat la 3 ani de temniță grea. Pentru executarea pedepsei, Monseniorul Ghika a fost internat la Penitenciarul Jilava, la 25 octombrie anul 1953. A suferit foarte mult din cauza regimului de încarcerare, a hranei foarte proaste și extrem de reduse, a lipsei de îmbrăcăminte, a bolilor de care suferea. A fost palmuit și torturat, fiind supus unui tratament inuman, inclusiv "spânzurării electrice", pentru a-l convinge să semneze declarațiile false cerute de anchetatori. Preotul Hieronim Menges, coleg de celulă cu Ghika, mărturisea următoarele în legătură cu aceste suplicii: "Pe Monseniorul Ghika îl duceau în camera de tortură și îl puneau la spânzuratoarea electrică: două jumătăți de inel îți strângeau gatul și te ridicau în aer. Totuși, pentru Monseniorul Ghika se făcea în mod constant un scurt-circuit ori de câte ori inelele se strângeau și începeau să-l ridice". O mărturie a preotului Matei Boilă ne

prezintă o altă metodă folosită de Securitate pentru a-l determina pe Ghika să mărturisească neadevărurile pe care aceasta i le cerea. Astfel, i-a fost înscenat un proces, urmat de o condamnare la moarte, după care a fost scos din celulă și dus la locul de execuție. A fost legat la ochi și s-a comandat "foc", sceneta dramatică terminându-se cu detunături de armă cu gloanțe oarbe. Vladimir Ghika a murit la 16 mai 1954, după ce și-a prezis ziua și ora morții. Dosarul penal nr. 1109 de la CNSAS intitulat "H. Menges și alții", recent desecretizat de SRI, ne oferă informații privitoare la procesul din octombrie 1953, în care a fost implicat Monseniorul Vladimir Ghika. Prin Sentința nr. 1234 din 24 octombrie 1953, Tribunalul Militar Teritorial București l-a condamnat pe Monseniorul Vladimir Ghika la 3 ani temniță grea și confiscarea averii pentru "complicitate la crimă de înaltă trădare".

GAFENCU Valeriu (născut în 1921 în comuna Sângerei, jud. Bălți, Basarabia; decedat în 1952, la Penitenciarul Tg. Ocna; confesiunea: ortodoxă; profesia: student; domiciliul: Iași). Tatăl lui Valeriu, Vasile Gafencu (născut în 1886), a fost deputat în Sfatul Țării, forul care a votat, în 1918, unirea Basarabiei cu România. Pentru aceste "păcate", în 1940 este deportat de ocupații sovietici în Siberia (de unde nu s-a mai întors niciodată). Fiul său, Valeriu, a evitat (temporar) un asemenea deznodământ; se ferește din calea trupelor sovietice, trecând, de unul singur, în România și înscriindu-se la Facultatea de Drept din Iași. Arestat datorită apartenenței la Frații de Cruce, după rebeliunea legionară din luna ianuarie 1941, a rămas în detenție și după lovitura de stat de la 23 august 1944, când a refuzat să semneze cererea de eliberare condiționată. Episodul care l-a ridicat pe Gafencu la prestigiul deosebit de care se bucură azi este salvarea Pastorului Richard Wurmbrand, cu prețul propriei sale vieți. Faptele s-au petrecut în penitenciarul Târgu Ocna. Preiau, cu deferența cuvenită martorului direct, mărturia lui Ion Popescu: "Gh. Ardeleanu a fost tratat cu streptomicina ce i-a fost dată și s-a însănătoșit, cu toate că era la un pas de moarte, înaintea începerii tratamentului. Victor Stratan, care nu avea o afecțiune TBC gravă, a oferit streptomicina lui Valeriu Gafencu, ca să-l salveze de la moarte. Valeriu, însă, a considerat că este mai de folos pentru el să ofere această streptomicina unui frate de suferință din aceeași cameră cu el, lui Richard Wurmbrand. Acesta a fost, în tinerețe, membru de frunte al PCR, apoi s-a creștinat, devenind pastor protestant al unei organizații protestante cu sediul în Suedia. Richard Wurmbrand, în urma tratamentului, s-a însănătoșit și a fost mai târziu eliberat, iar Valeriu Gafencu a murit. În 1940, Valeriu Gafencu devine student al Universității din Iași, în cadrul Facultății de Drept. În anul 1941, cu doar două zile înaintea declanșării rebeliunii legionare, ajunge șef al Frațiilor de Cruce din orașul Iași. Această împrejurare s-a dovedit fatală pentru destinul studentului basarabean. Valeriu Gafencu s-a implicat în tulburările locale, rapoartele autorităților semnalând faptul că, în prima zi a rebeliunii, acesta s-a deplasat la Liceul de băieți "Mihail Kogălniceanu" și a "ordonat suspendarea cursurilor pentru o oră". Prin Sentința nr. 485/25 mai 1941 a Tribunalului Militar al Corpului IV Armată (Iași), Valeriu Gafencu a fost condamnat la 3 luni închisoare corecțională și 2000 lei amendă corecțională, pentru culpa de a-i fi instigat pe elevi la greva de protest față de guvern și de solidarizare cu legionarii răsculați în Capitală. Gafencu a primit o nouă condamnare, în anul 1942 (25 de ani muncă silnică), pentru organizarea unei ședințe a Frației de cruce din cadrul Liceului Militar din Iași. Instaurarea regimului comunist l-a găsit pe Valeriu Gafencu tot la Aiud, unde, până în 1946, a existat un regim de detenție mai blând. În anul 1946, Gafencu a refuzat să treacă, cu un grup, granița de vest (fapt

care ar fi fost posibil în condițiile de atunci), pentru ca doi ani mai târziu să refuze și "eliberarea, cu condiția plecării în Basarabia, devenită parte a URSS-ului". Valeriu Gafencu a refuzat, astfel, ideea unei salvări facile, preferând ispășirea întregii pedepse. Chiar dacă Valeriu Gafencu a fost un laic, prezența lui este binemeritată în acest Martirologiu creștin, prin faptele sale, univoce în privința trăirii religioase și a jertfelniciei netrucate.

Dintre toate relatările despre închisori și vremurile de prigoană trăite de acești oameni în secolul trecut, din toată investigația psihologică a atâtor autori, toți înzestrați cu duhul mărturisitor, cartea aceasta este una dintre cele mai duhovnicești, una dintre cele mai pătrunzătoare, „cea mai în măsură să înțeleagă împreună cu toți sfinții ce este lățimea și lungimea, adâncimea și înălțimea, să cunoască iubirea lui Hristos cea mai presus de cunoaștere și să se umple de toată plinătatea lui Dumnezeu (cf.3, 18–19).” Așa încât, afirmațiile Părintelui Gheorghe Calciu Dumitreasa Calciu de pildă, făcute în alte împrejurări, se potrivesc foarte bine și aici, căci, „dacă ai îndoieli asupra mântuirii, asupra jertfei sau asupra biruirii vrășmașului văzut și nevăzut prin puterea credinței și a rugăciunii, dacă te îndoiești de iubirea lui Hristos și de eficiența pocăinței” acest volum, acest document duhovnicesc, te va convinge, deoarece protagonistul lucrării acesteia și toți eroii închisorilor comuniste și politice în general, au căutat în primul rând, să-și pună în ordine propriile vieți, să înțeleagă și să trăiască experiența comunitară din Biserica primară, să-și șlefuiască încet dar sigur, caracterul pentru iubire, jertfă, bunătate și trăirea dragostei comunitare și asta pentru că toți acești mucenici contemporani ai veacului al XX – lea „locuind în aceeași celulă (ori la propriu, ori la figurat), au încercat să facă din spațiul ei o biserică a lui Iisus Hristos, dincolo de toate ispitele, piedicile și poticnelile inerente conviețuirii multora la un loc, într-un spațiu impropriu, mizer și insalubru!... Și până la urmă, lucrarea cu pricina dezvăluie cititorilor „treptele descoperite de Duhul lui Dumnezeu acestor tineri neștiutori (la început), dar dorind arzător după Dumnezeu: mai întâi, ei constată că omul este mereu atacat de duhurile rele, dar că omul are puterea să le primească ori să le respingă dintru început sau mai târziu, fiindcă aceste duhuri rele îl războiesc pe om, dar cineva care are darul trezviei și al privegherii, poate cunoaște stadiile atacurilor și poate lupta împotriva lor, chiar dacă lupta este complexă și de durată, însă nu imposibilă. Dacă cineva nu este determinat să oprească gândul rău de la început, acesta pătrunde în mintea lui și-i argumentează că nu este chiar atât de rău. Dacă omul acceptă și acest stadiu, gândul devine poftă și-i hrănește mintea, imaginația și simțurile. Până aici fiind războiul nevăzut” – iată Școala Filocaliei și a Spiritualității Răsăritene autentice, pe care acești cultivatori ai Duhului și stăruitori într-ale Rugăciunii și Ascezei au învățat-o acolo unde te așteptai probabil cel mai puțin, adică în temnițele „cruciadei roșii”!... Altfel spus, deprinderea persoanei în lupta duhovnicească, parcurgând toate treptele ascezei creștine, în cadrul războiului nevăzut și văzut în care au fost angrenați acești slujitori ai lui Iisus Hristos și iubitori ai aproapelui, duce la o asemenea analiză ce „nu putea fi făcută de către acești tineri decât numai prin prezența Duhului Sfânt, Care i-a asistat pe toată durata vieții lor în închisoare”.

În altă ordine de idei, într-o mărturisire a sa consemnată de către o altă carte de suflet, cuget și simțire autentică, Părintele Ieromonah Amfilohie Brânză – Duhovnicul Mănăstirii Diaconești – Bacău recunoaște că „*Am vorbit de acești părinți mari ai Ortodoxiei noastre, pe care noi nu-i numim sfinți, căci ne temem de asta. Dar pentru noi au fost ca niște sfinți. Așa i-am simțit, așa i-am perceput. Fiindcă i-am văzut împlinind*

sub ochii noștri Evanghelia, pentru că ne-au învățat creștinismul practic prin exemplul personal: au flămânzit ei ca să sature pe cei flămânzi, au privegheat ei ca să se odihnească cei osteniți, au pățimit ei ca să ia mângâiere cei întristați, s-au sacrificat ei ca să trăiască ceilalți. Bunul Dumnezeu să-l odihnească cu sfinții pe părintele Calciu și pentru rugăciunile lui să ne miluiască și să ne mântuiască pe noi toți. Amin”.

Așadar, cei alungați din turnurile babilonice pot bate la porțile cetății noului Ierusalim – cel bisericesc și ceresc ce „nu are trebuință de soare, nici de lună, ca să o lumineze, căci slava lui Dumnezeu a luminat-o, făclia ei fiind Mielul” (Apoc. 21, 23). Lucrarea aceasta, cu alte cuvinte, este una de referință în domeniul istoriei și a spiritualității autentice, care ar trebui să se afle la îndemâna tuturor celor ce cred că „Biserica este cetatea pe care nici porțile iadului nu o vor birui” și asta datorită (și) slujitorii ei fideli ce au apărut-o în vremuri în care alții au trădat-o și au prădat-o, făcându-se, în acest fel, vrednici de a ajunge din temnițele comuniste în sinaxarele acestei sfinte Biserici – ai cărei fii nelași și nefățarnici au fost, până la sfârșitul vieții lor pământești!...

Biserica Ortodoxă Romană în perioada anilor 1944-1989, cu aspectele ei pozitive și negative, bune și rele

Conform celor spuse și mai sus, după anul 1944 Biserica a fost înlăturată treptat din viața Statului. În anul 1948 a fost eliminat învățământul religios din școli, s-au interzis slujbele în spitale, azile și cazărmi, au fost suprimate periodicele bisericești ale eparhiilor, au fost desființate Facultatea de Teologie din Suceava (fostă la Cernați – Bucovina de Nord), patru Academii Teologice din Ardeal și Banat, precum și seminariile teologice ale eparhiilor din Muntenia și Moldova, s-a oprit catehizarea tineretului. Curând după anul 1944, peste o mie de preoți ortodocși (la care se adaugă și cei romano-catolici, greco-catolici și protestanți) au fost arestați, aruncați în închisori, trimisi să lucreze la Canalul Dunăre-Marea Neagră, unii deportați chiar în Siberia; unii au murit acolo, iar cei mai mulți au fost eliberați abia în anul 1964. Între cei aruncați în închisori, se numărau și teologi de mare prestigiu, ca Nichifor Crainic, Ioan Gh. Savin, Dumitru Staniloae, Liviu G. Munteanu, Ilarion Felea, Ion V. Georgescu (deportat în Siberia) și mulți alții; câțiva preoți ortodocși au fost împușcați. Fostul Mitropolit al Bucovinei, Visarion Puiu a fost condamnat la moarte, în contumacie (trcut la cele veșnice în anul 1964, în Franța). În anul 1959, așa cum am precizat și în paginile anterioare, au fost desființate un număr de schituri și mănăstiri, sute de călugări și călugărițe au fost scoși din ele în mod brutal și trimisi în familiile lor sau în fabrici de către organele de stat. În ultimii ani ai dictaturii comuniste, au fost demolate peste 20 de lăcașuri de închinare din București (mănăstirile Cotroceni, Văcărești, Pantelimon, bisericile Sfânta Vineri, Sfântul Spiridon Vechi, Albă-Postăvari, Enei, Spirea Nouă, Izvor, Sfânta Treime Dudești etc.). Autorizațiile pentru ridicarea sau repararea unor biserici se obțineau cu multă greutate. Preoțimea ortodoxă, în totalitatea ei, era supravegheată și controlată în permanență, prin așa-numiții „inspectori de culte” și ofițeri de Securitate, prezenți mereu în toate instituțiile bisericești.

Când, la 4 august 1948 s-a publicat Legea pentru regimul general al Cultelor (abrogată odată cu emiterea Legii nr. 489/2006 privind “Libertatea religioasă și regimul

general al cultelor”), erau recunoscute 14 culte: ortodox, romano-catolic, armeanogregorian, creștin de rit vechi (lipovean), reformat (calvin), evanghelic-luteran C.A., sinodo-presbiterian, unitarian, mozaic, musulman, baptist, adventist de ziua a șaptea, penticostal și creștin după Evanghelie, toate având organizarea lor specifică și lăcașuri de cult. La 19-20 octombrie 1949, Sfântul Sinod a votat Statutul pentru Organizarea Bisericii Ortodoxe Române, aprobat apoi și de Ministerul Cultelor (ce are la bază principiile Statutului Organic al Mitropolitului Andrei Șaguna). Potrivit acestuia, biserica noastră avea un număr mai redus de eparhii, în comparație cu perioada precedentă: I. Mitropolia Ungrovlahiei, cu eparhiile: Arhiepiscopia Bucureștilor, Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos (cu sediul la Galați), Episcopia Buzăului; II. Mitropolia Moldovei și Sucevei, cu Arhiepiscopia Iașilor, Episcopia Romanului și Husilor; III. Mitropolia Ardealului, cu Arhiepiscopia Sibiului, Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Alba-Iuliei (înființată în anul 1975), Episcopia Oradiei; IV. Mitropolia Olteniei, cu Arhiepiscopia Craiovei și Episcopia Râmnicului și Argeșului; V. Mitropolia Banatului, cu Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebesului și Episcopia Aradului.

Se prevede și acum participarea laicilor la conducerea Bisericii, în adunările și consiliile parohiale, adunările și consiliile eparhiale și Adunarea Națională Bisericească (pentru întreaga Patriarhie), în proporția cunoscută: 1/3 clerici și 2/3 mireni. Pentru credincioșii ortodocși români care trăiau peste hotare s-au organizat: Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română din Statele Unite și Canada, cu sediul la Detroit și Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română pentru Europa Centrală și Occidentală, cu sediul la Paris. Vechea Episcopie din America înființată în anul 1934 (devenită, între timp, Arhiepiscopie) n-a mai păstrat legăturile cu țara și cu Patriarhia. Între ierarhii din perioada de care ne ocupăm, consemnăm în primul rand pe Patriarhul Justinian Marina (1948-1977), de care am mai pomenit în acest material, priceput organizator și îndrumător al vieții bisericești în condițiile create după al doilea război mondial. A fost urmat de Patriarhul Iustin Moiescu (1977-1986), fost Profesor la Facultățile de Teologie din Varșovia, Cernăuți și București, apoi Mitropolit al Ardealului (1956-1957) și al Moldovei (1957-1977). Din 16 noiembrie 1986 până la 30 iulie 2007 biserica noastră a fost condusă de Patriarhul Teoctist Arăpașu, fost Episcop-vicar patriarhal (1950-1962), Episcop al Aradului (1962-1973), Mitropolit al Olteniei (1973-1977), apoi al Moldovei și Sucevei (1977-1986-1990). Dintre ceilalți ierarhi, menționăm pe Mitropoliții Ardealului Nicolae Colan (1957-1967), Nicolae Mladin (1967-1981) și Antonie Plamadeală (1982-2005); apoi Mitropoliții Firmilian Marin (1947-1972) și Nestor Vornicescu ai Olteniei (1978-2000); Vasile Lazarescu (1934-1961) și Nicolae Corneanu ai Banatului (din 1962), Episcopii: Nicolae Popiviciu (1936-1950), Valerian Zaharia (1950-1969), Vasile Coman (1971-1992) ai Oradiei; Andrei Magieru al Aradului (1936-1960), Chesarie Păunescu al Constanței, apoi al Dunării de Jos (1944-1973), Iosif Gafton al Râmnicului și Argeșului (1944-1984), Antim Anghelescu al Buzăului (1944-1979), cei mai mulți autori de lucrări teologice și istorice, participanți la numeroase congrese și întruniri peste hotare. Între faptele mai de seamă din viața bisericească ortodoxă trebuie să mai reținem revenirea la Ortodoxie a majorității covârșitoare a clerului și credincioșilor uniți (greco-catolici) în anul 1948, precum și prima canonizare oficială a unor sfinți și mărturisitori de neam român (1955).

Pentru pregătirea personalului de cult au funcționat șase seminarii teologice cu durata de cinci ani (București, Buzău, Mănăstirea Neamț, Cluj-Napoca, Craiova și Caransebeș) și două Institute Teologice de grad universitar cu durata de patru ani, la București și Sibiu. O serie de teologi români s-au remarcat prin lucrările lor sau prin activitatea ecumenică cum ar fi: Dumitru Staniloae, Ioan Gh. Coman, Liviu Stan, Nicolae Chițescu, Emilian Vasilescu, Orest Bucevschi, Nicolae Balca, Nicolae Nicolaescu, Ene Braniște, Petre Vintilescu, Ioan Rămureanu, Vladimir Prelipceanu, Mircea Chialda, Petru Rezuș, Alexandru Ciurea, Nicolae Lungu, toți la București; Nicolae Neaga, Nicolae Mladin (viitorul Mitropolit al Ardealului), Sofron Vlad, Grigorie Marcu, Dumitru Belu, Iorgu Ivan, Milan Șesan, Isidor Todoran, Stefan Lupșa, Teodor Bodogae, Corneliu Sârbu, Dumitru Calugăr, Gheorghe Șoima, Alexandru Moisiu, la Sibiu.

Patriarhia Română a editat câteva publicații și periodice, cum ar fi: “Biserica Ortodoxă Romană” (apare din 1874) fiind buletinul oficial al Patriarhiei Române, “Studii Teologice” - revista Institutelor Teologice; “Ortodoxia”, revista Patriarhiei (fiecare cu un tiraj de 10.000 ex., cu 4-6 apariții pe an). Toate cele cinci Mitropolii editau câte o revistă, tot cu câte 4-6 apariții pe an: “Glasul Bisericii” (Mitropolia Ungrovlahiei), “Mitropolia Moldovei și Sucevei”, “Mitropolia Ardealului”, “Mitropolia Banatului”. La Sibiu apare foaia bisericească bilunară “Telegraful Român” - cel mai vechi periodic românesc, cu apariție neîntreruptă din anul 1853.

În Editura și Tipografia Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă din București s-au tipărit: Biblia (patru ediții, în 1968, 1975, 1982, 1988), cărți de cult, manuale pentru învățământul teologic universitar și seminarial, lucrări teologice, cărți pentru credincioși, cărți de rugăciuni, calendare s. a. Același lucru l-au făcut și tipografiile eparhiale de la Mănăstirea Neamț, Sibiu și Timișoara.

După 1964 – anul unui așa zis “dezgheț” - au fost restaurate, pictate sau reparate prin daniile credincioșilor majoritatea celor peste 12.000 de lăcașuri de cult ortodox (biserici, mănăstiri, schituri, paraclise) de pe tot cuprinsul țării. Au fost restaurate cele mai multe din bisericile și mănăstirile monumente istorice. În același timp, s-au construit peste 500 de biserici noi, în tot cuprinsul Patriarhiei, din care multe sunt adevărate monumente de artă. Biserica Ortodoxă Română a întreținut legături de prietenie și colaborare cu toate celelalte Patriarhii și biserici ortodoxe autocefale. Aceste relații sunt marcate îndeosebi de vizitele oficiale făcute Bisericii Ortodoxe Române de Patriarhii Constantinopolului, Alexandriei, Antiohiei, Ierusalimului, Serbiei, Bulgariei, precum și vizitele oficiale făcute de reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române acestor Patriarhii, în ultimele decenii.

S-au stabilit relații cu Bisericile vechi Orientale (Patriarhia Etiopiei, Patriarhia Armeană din Etchimiadzin, Patriarhia Coptă din Egipt și Biserica Siriană Iacobită din Kerala-India), cu Biserica Romano-catolică (mai ales din Austria, Germania și Belgia), cu Biserica Veche Catolică, cu Biserica Anglicană, cu o serie de Biserici protestante. Biserica Ortodoxă Română activează în Consiliul Mondial al Bisericilor din anul 1961. Și-a trimis delegați la Adunările Generale de la New Delhi (1961), Uppsala (1968), Nairobi (1975), toate conduse de Mitropolitul de atunci al Moldovei și Sucevei, Iustin Moiescu (fost membru în Comitetul Central până în anul 1977) și Vancouver (1983), condusă de Mitropolitul Ardealului Antonie Plamadeală. Alți ierarhi și teologi ortodocși români au activat în diferite Comisii ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Patriarhii Justinian și Iustin au făcut vizite la sediul Consiliului Mondial de la Geneva (1966-1981).

La rândul lor, numeroși conducători ai acestei mari organizații intercreștine au făcut vizite în România cu diferite ocazii, purtând discuții cu patriarhii români, cu alți conducători de culte, ierarhi și profesori de teologie. Biserica noastră și-a adus aportul și la promovarea dialogului intercreștin și în cadrul Conferinței Bisericilor Europene, cu sediul la Geneva (câteva sesiuni ale acestor două mari organizații s-au ținut în România) și multe altele... Doar așa, ca o paranteză vreau să subliniez faptul că, cele enumerate și reliefate în aceste rânduri ar fi așa numitele aspecte ori situații mai pozitive ale bisericii, însă problemele și greutățile cu care s-a confruntat ea în continuare au fost la fele de grele și de multe, ca și până în 1964 - anul grațierii și amnistierii publice a deținuților politici și religioși din România, pentru a-și contrui aceasta în Occident, îndeosebi, o imagine mult mai bună, altfel conducătorii și torționarii politici de atunci rămânând la fel de asupritori și de vicleni.

Așadar, Ortodoxia sau creștinismul „în duh și adevăr” înseamnă viață sfântă și ea trebuie trăită de toți membrii Bisericii credincioși sau clerici, iar pentru trebuințele misionare ale Bisericii se pot înființa la nivel parohial, asociații de interes comunitar-parohial care să poată atrage cât mai multe persoane, de toate categorii sociale și de toate vârstele la biserică. În aceste vremuri, contemporane și post-moderne, integrarea țării noastre în familia europeană instituționalizată este un fapt ce s-a petrecut, motiv pentru care trebuie judecate cu atenție toate aspectele: integrarea este pe de o parte o mare provocare din punct de vedere duhovnicesc, iar pe de altă parte Biserica noastră poate contribui la reșezarea țării pe un nou fundament și anume cel spiritual prin păstrarea identității spirituale creștin-ortodoxe și culturale a poporului roman, și prin dezvoltarea comuniunii cu celelalte popoare, europene.

Drept urmare, pentru toate acestea, din partea Bisericii este necesară “o reflexie teologică profundă privind legătura dintre stat, etică și politică, dintre spiritual și social, dintre național și universal, dintre local și global, dintre urban și rural, de-a lungul timpurilor. O atenție deosebită trebuie acordată reflexiei comune privind natura și finalitatea libertății, precum și asupra relației dintre libertate și responsabilitate în societatea de astăzi, și mai ales asupra relației dintre libertatea individuală și solidaritatea socială...”

În timpul comunismului ne preocupa foarte mult întrebarea: cum să dobândim libertatea? Acum trebuie să ne întrebăm permanent: Cum să folosim libertatea noastră? Îndeosebi pentru a deveni mai umani, pentru a apăra și promova demnitatea umană, creată după chipul și chemată la asemănarea lui Dumnezeu.

Pentru Biserică – “Cetatea pe care nici porțile iadului nu o vor birui!...” viața omului nu are doar o dimensiune istorică, temporală, ci și una eternă, perenă, veșnică. Totuși, viața veșnică sau mântuirea depinde de faptele noastre săvârșite în istorie, în raport cu semenii noștri. De aceea, libertatea în acțiune are nu numai o consecință terestră sau socială, ci și una transcendentă, spirituală sau eshatologică cu scopul de a ne menține în această corabie duhovnicească, bisericească care ne poate duce la limanul veșniciei în Împărăția Cerurilor!...

În încheiere, vom susține că demersul misionar al Bisericii trebuie să cuprindă conceptul conform căruia Biserica nu este în fond, doar comunitatea cu număr mare sau foarte mare de membri ci chiar și cea cu numărul cel mai mic, dar în care sălăsluiește mărturia cea duhovnicească despre trăirea în viața noastră a vieții lui Hristos, cea autentică. „Astfel înțeleasă, misiunea nu este reprezentată de un proiect grandios, asemeni

unei caracatițe care cuprinde totul în sine – acesta este de dorit numai pentru a conferi unitate de plan și acțiune sistemului – ci de intervenția în micro, de îndeplinirea misiunii de păstor de suflete și a aceleia de următor al Mântuitorului, calitate pe care o are orice creștin botezat, nu numai clericul și nu numai cei cu anumite răspunderi în Biserică.” Așadar, iată și de aici constatăm faptul că Ortodoxia este o formă de creștinism (necularizată în conținutul și fondul ei intrinsec) extrem de rafinată, de nobilă, de fină, pe care puțini o știu astăzi, aprecia sau gusta în profunzimile ei dintru început, lucru pentru care ne rugăm Lui Dumnezeu – Cel în Treime preamărit, să ne ajute și să ne lumineze mințile noastre, cele acoperite de umbra păcatului și a morții!...

Rezumat

Studiul de față dorește să aducă în atenția celor interesați de istoria recentă a Bisericii Ortodoxe Române, în context internațional și național, mai precis spus sub regimul ocârmuirii totalitare și comuniste, câteva informații, date și elemente ce pot contribui la identificarea și edificarea acestei perioade și la circumscrierea ei în marea istorie, destul de zbuciumată, a lumii, a credinței creștine și a bisericii din această țară.

Lucrul acesta este unul destul de îndrăzneț și, deci, suficient de riscant pentru că încă nu avem toate date necesare elaborării unui tablou complet și întreg, căci nu avem încă, toate cazurile, împrejurările și situațiile elucidate, așa încât au fost și încă vor mai fi foarte multe încercări, studii, cărți și articole în vederea lămuririi acestui capitol din istoria țării și bisericii românești, cu convingerea că toate au contribuit, contribuie și vor contribui la o cât mai completă și mai corectă cunoaștere a istoriei acestor ani, mai cu seamă de către noi, tinerii, care nu am (prea) trăit acele vremuri destul de vitrege, pentru cei mai mulți dintre cei care au trăit atunci.

În ideea atingerii acestui deziderat am folosit mai multe studii, articole, cărți și materiale pentru evocarea vremurilor în care și-a desfășurat activitatea Biserica Ortodoxă Rusă, Poloneză ori Biserica Ortodoxă Română – pe care am prezentat-o în a doua parte a materialului de față, într-un context mai amplu, pentru a fi mai bine înțeleasă perioada și ostilitățile cu care s-a confruntat, precum și influențele (bune și, mai ales rele) ce veneau atunci dinspre răsărit...

Bibliografie selectivă, străină

¹ R. Aubert, *Nouvelle histoire de l'Église în L'Église dans le monde moderne (1940 à nos jours)*, vol. V, Paris, Seuil, pp. 581-582; A. Riccardi *Pio XII*, Bari, Laterza, 1984, pp. 7-8.

² *Archives diplomatiques françaises (A.D.F.)*, Série Z, Europe 1944-1949, Italia, N 237, Folio 86-93, Raportul lui Jacques Maritain, 10 dec. 1946.

³ A. Riccardi, *Roma or Moscow*, Milano, Vita Paensio, 1979, p. 29.

⁴ Vezi H. Portelli, *Gramsci et la question religieuse*, Paris, Ed. Anthropos, 1974, 321 p.

⁵ *Atti e Discorsi di Pio XII*, Roma, Ed. Paoline, 1958, vol. VIII, pp. 345-347.

⁶ D. Pospelovski, *The Russian Church under the Soviet Regime 1917-1982*, Gestwood, 1984, vol I, p. 105.

⁷ J. Hecker, *Religion and communism*, London, 1953, p. 154.

⁸ “Ruskii Vestnik”, nr. 18, 1991.

- ⁹ Gernot Seide, *Geschichte der Russischen Orthodoxen im Ausland*, Wiesbaden, 1983, p. 22.
- ¹⁰ *A documentary History of Communism*, volume 2, by Robert Daniels, London, J.B. Touris Ltd, p. 147.
- ¹¹ Xavier de Montelos, *Les chrétiens face au nazisme et au stalinisme. L'épreuve totalitaire*, Paris, Plon, p. 261.
- ¹² Tereza Toranska, *Oni, Des Staliniens polonais s'expliquent*, Paris, Flammarion, 1987, p. 31.
- ¹³ Teresa Toranska, *op. cit.*, p. 111.
- ¹⁴ Vladimir Dedijer, *Vatikan i Iasenovak. Dokumente*, Belgrade, Rad, 1987, p. 27.
- ¹⁵ Milorad Ekmečić, *Budućnost Jugoslavije (Viitorul Iugoslaviei)* în "NIN", 16 nov 1991, p. 56-57.
- ¹⁵ E. di Nolfo, *Vaticano e Stati Uniti (1939-1952)* Milano, Angeli, 1978, p. 491-492.
- ¹⁶ Melvyn P. Leffler, *Inside Enemy Archives. The Cold War Reopened* în "Foreign Affairs", July-August 1996, p. 123.
- ¹⁷ Vladimir O. Pechatnov, *The Big Three after World War II*, Cold War International Project Working, Paper No.13, Woodrow Wilson International Center, 1995, p. 17.
- ¹⁸ Vladislav Zubok, Constantin Pleshakov, *Inside the Kremlin's Cold War. From Stalin to Khrushchev*, Cambridge, Harvard U.P., 1996, p. 74.

Bibliografie selectivă, românească

1. George Enache, *Ortodoxie și putere politică în România contemporană (studii și eseuri)*, Editura Nemira, București, 2005
2. *Partidul, Securitatea și Cultele – 1945 – 1989*. Volum coordonat de Adrian Nicolae Petcu, Editura Nemira – Coleția „Biblioteca de Istorie”, București, 2005
3. Ionuț – Gabriel Corduneanu, *Biserica și Statul – două studii*, Editura Evloghia, București
4. Ioan Ianolide, *Întoarcerea la Hristos – document pentru o lume nouă*, Editura Christiana, București, 2006
5. *Sfântul închisorilor – Mărturii despre Valeriu Gafencu*, adunate și adnotate de monahul Moise, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2007
6. *Viața Părintelui Calciu după mărturiile sale și ale altora*, Ediție îngrijită la Mănăstirea Diaconești, Cu o predoslovie a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Christiana, București, 2007
7. Carmen Chivu – Duță, *Culte din România între prigonire și colaborare*, Editura Polirom, Iași, 2007
8. Mihai Albu, Carmen Chivu – Duță, *Dosarele securității. Studiu de caz*, Editura Polirom, Iași, 2007
9. *Martiri pentru Hristos în perioada regimului comunist*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007
10. Cristina Păiușan, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul communist*, Editura Polirom, Iași, 2001
11. Lucia Hossu – Longhin, *Memorialul Durerii – Manualul de Istorie ce nu se învață la școală*, Editura Humanitas, București, 2007

12. Dan Puric, *Cine Suntem*, Editura Platytera, București, 2008

*Drd. Stelian Gomboș – Consilier
la Secretariatul de Stat pentru Culte
din cadrul Guvernului României*
